

ut ubi majus est commodum, major apponatur diligentia. Sed valde probabiliter negant *Sotus de Just.* l. 5. q. 7. a. 2. *Less. c. 7. n. 43. Fill. c. 2. n. 13. Tol. l. 5. c. 17. Sa, v. Culpæ n. 2. Lugo loc. cit. n. 106. Croix l. 3. part. 2. n. 177. Salm. de Rest. c. 1. n. 32. cum Tap. Led. Henr. etc. Ronc. de Rest. c. 1. qu. 5. Ratio* quia ex una parte non est æquum aliquem obligare ad pœnam gravem sine sua gravi culpa; ex alia non præsumitur, saltem non constat, quod aliquis voluerit se obligare in conscientia ad satisfaciendum pro damno, facto cum sola culpa juridica. Leges autem, quæ adducuntur in contrarium, obligantes cum sola culpa juridica, vel præsumunt culpam theologicam, ut ait *Vica d. Rest. q. 2. a. n. 4.* vel obligant solum pro foro externo, vel non sunt receptæ in alio sensu, ut dicunt *Lugo, Salm. etc.* Illæ vero Leges, quæ in aliquibus casibus omnino præcipiunt restitucionem, istæ quidem obligant, etiamsi ab sit peccatum, sed non ante sententiam *Judicis*, ut communiter dicunt *Salm. Vico, et alii*; quidquid alii dicant. Vide dicta *l. 1. n. 100. in fin. v. Quero.*

555. — Pariter in Officiis est probabile ex eadem ratione, quod nemo tenetur ad restitucionem, nisi ex culpa lata conjuncta cum gravi theologica. Ita *Salm. de Restit. c. 1. n. 27. cum Vasq. Sot. Less. Lugo etc.* Tenetur tamen etiam ex culpa levi juridica, qui recipit stipendium, ut dicit *Laym.* vel qui promittit diligentiam maiorem communi debita: vel, si Officium de se exigat magnam diligentiam: ut *Salmant. cum aliis d. l. n. 28.* Sed semper intelligitur, quod culpa juridica sit conjuncta cum gravi peccato, ut graverit obliget.

556. — *Resp. 2.* Ex data responsonie patet, teneri ad restitucionem eos, qui intulerunt injuriam damnosam. Hæc autem est duplex, scilicet materialis, ut v. gr. cum quis rem alienam destruat, accipiat bona fide vel retineat, id est probabiliter judicantis id sibi licere, vel rem esse suam: et formalis, qua quis rem alienam destruit, accipit, vel retinet mala fide, id est, cum sciat, vel scire possit, ac debeat, id sibi non licere, et rem non esse suam. Vide *Laym. l. 3. tr. 2. c. 1. Less. l. 2. c. 7. d. 6. Bonac. d. 3. q. 1. p. 6.*

Unde resolves:

“ 1. Qui injuriam intulit, ex qua alteri nullum est damnum secutum, ut si adulterium commisit sine damnificatione alterius, non tenetur in conscientia ad restitucionem; cum hæc sit reparatio damni: potest tamen à judice cogi ad satisfacendum pro injuria.

“ 2. Quisquis intulit injuriam damnosam, etiam materialem tantum, tenetur restituere, sed non nisi id, quod ex alterius re adhuc habet, vel quo ex ea factus est ditior.

“ 3. Qui intulit injuriam formalem, sive rem adhuc habeat, sive non, tenetur restituere, et quidem tantum quantum est damnum secutum. An vero sufficiat culpa venialis, controvèrtunt Auctores, et sententia ultraque probabilis videtur, ac

- » in praxi tuta, saltem, quando commodè non potest restituere.
- » Vide *Auct. cit. et Laym. l. 2. tr. 2. Less. l. 2. c. 7. d. 1. n. 27.*
- » *C. Lugo disp. 8. sect. 5. n. 56.* »

DUBIUM II.

An, qui cooperantur ad damnum alterius, teneantur ad restitutionem.

557. Quotuplices dicantur cooperantes? — **558.** Quid de mandante? **559.** Quid de consulente? **Qu. I.** An præbens pravum consilium, et postea revocans, teneatur ad restitucionem? — **560.** **Qu. II.** Executo consilio, quisnam primò teneatur? — **561.** **Qu. III.** Quid, si damnum etiam sine consilio evenisset? — **562.** **Quær. IV.** Quid in dubio, an consilium fuerit causa damni? — **563.** **Quær. V.** Quid, si alter sit determinatus ad damnum, et tu tantum suadeas modum? — **564.** **Qu. VI.** An teneatur ad restitucionem suadens damnum ex ignorantia culpabili? — **565.** **Qu. VII.** An parato inferre majus damnum possit suaderi minus? — **566.** Quando teneatur ad restituendum *dans iniquum suffragium?* — **567.** Quando teneatur *palpo?* — **568.** Quando præbens recursum? — **569.** An emptor rei furtivæ possit illam reddere furi ad recuperandum pretium? — **570.** An idem possit emptor mala fidei? — **571.** Quomodo teneatur *participans?* Quid, si ob metum? — **572.** Quid, si impediás alium, ne reparet damnum alterius? — **573.** Quomodo teneantur *causæ priuativæ?* — **574.** Vide alios casus apud *Busemb. usque ad num. 578.*

587. — *RESP.* Tenentur omnes illi, qui quoquo modo sunt causa influens et efficax damni secuti: ac qui ex officio et obligatione justitiæ obligati caverre damnum, non caverunt. Ita communiter Doctores. Unde concludunt, teneri ad restitucionem comprehensos sequentibus versibus:

Jussio, consilium, consensus, palpo, recursus, Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

Patet ex sequentibus Casibus.

588. “ 1. Tenetur ad restitucionem mandans, sive expresse mandet, sive tacite, dicto nimirum, vel facto, ex quo verbi gratia famulus colligat, hero gratum fore, si faciat; non autem tenetur, qui ratum tantum habet opus suo nomine factum; uti nec mandans, si ante executionem mandatum retractet, idque mandatario innotescat: quia tunc non est vera causa. *Mol. Less. l. 2. c. 3. d. 3. Fill. t. 32. n. 54.*

“ 2. Tenetur item consulens, aut precibus, ac promissionibus ad damnificationem inducens. * *Juxta prop. 39. damnatam ab Innocentio XI.* * Quod si tamen ante executionem consilium suum retractet, et quantum potest contrarium suadeat, etsi non persuadeat, probable est eum excusari à restituzione; maximè si eum, cui damnum paratur, moneat, ut caveat. Vide *Bon. et Tan. 2. 2. d. 4. q. 6. d. 14. Sa v. Consilium, et Dian. tr. 2. misc. res. 18. t. 5. resol. 83.* »

359.—Quær. I. an consilium dans, si postea revocet illud, teneatur ad restitutionem damni post revocationem securi?

Prima sententia, quam tenent *Habert de Rest.* t. 4. c. 4. §. 2. q. 3. *Less.* l. 2. c. 15. n. 16. *Lugo de Just.* D. 19. n. 37. *Croix* l. 3. p. 2. n. 28. *Holz. de Rest.* c. 3. n. 439. *Spor. eodem tit.* c. 3. n. 21. cum *Tol. Gom. Laym. Mol.* et aliis communissimè, distinguit: Si consulens dederit simplex consilium, vel falsum, vel modo auctoritativo, tunc consilium revocando, vel falsitatem ostendendo excusat à restitutione; secus, si insinuarit motivum, sive modum inferendi damnum. Ratio, quia, adhuc revocato consilio, hæc pergunt semper movere. Sicut enim dicunt, qui ignem in alienam segetem injecit, tenetur ad damnum, etiam si postea dolens conatus fuerit ignem extinguere; ita et consulens. Secunda autem sententia quam tenent *P. Concinat.* 7. p. 134. *Merb.* p. 1. q. 182. *Concl.* 2. *Salm. de Rest.* c. 1. n. 117. cum *Reg. Villal.* etc. *Azor.* p. 3. l. 4. c. 11. q. 2. *Dian.* p. 2. tr. 16. R. 17. cum *Naar.* et *Salon.* *Ronc. de Rest.* c. 4. q. 4. R. 2. item *S. Antonin. Sylvest.* *Fill. ap.* *Spor.* n. 22. et probabilem putant *Less.* n. 18. *Spor. l. c. Elbel. de Rest.* t. 3. n. 143. *Bonac.* D. 1. q. 2. p. 6. *Viva. de Rest.* q. 3. art. 2. n. 3. *Ronc. de Restit.* c. 4. q. 4. R. 2. vocat sententiam probabilissimam, et *Laym.* l. 1. tract. 5. p. 3. c. 5. n. 7. valde probabilem vocat, excusat à restitutione, semper ac consulens conetur postea meliori modo, quo potest, damnum dissuadere, saltem adducendo rationem salutis æternæ, quæ debet Christiano præponderare omnibus aliis rationibus mundanis. Nec obstat paritas ignis allata, nam eo casu ignis necessariò operatur, sed, revocato consilio, damnum non amplius vi consilii evenit, sed ex sola malitia executorialis. Hanc secundam sententiam satis probabilem, sed primam probabiliorē censeo. Rectè verò notant *Salm.* n. 158. et *Sporer* n. 22. cum aliis, quod, si consulens nequeat avertere executorum a damno inferendo, tenetur ex justitia monere læendum, ut sibi caveat.

360.—Quæritur II. Secuto damno ex consilio, quisnam primò teneatur ad restitutionem? Respondeo cum *Croix* l. 3. p. 2. n. 56. de *Lugo*, et *Less.* Si consilium sit utile illud præbenti, ipsum primò teneri: secus, si soli executori. Si autem sit utile utriusque, utrumque teneri pro rata; et idem puto, si ex damno illato neutri utile evenerit. In defectu autem alterius, tenetur ille in solidum.

361.—Quæritur III. An teneatur, qui consilium dedit, restituere, si damnum etiam sine consilio evenisset? Respondeo cum *Viva* d. q. 3. art. 3. n. 3. *Less.* *Mol.* *Vasq.* et *communi*, ac *Bus.* h. c. n. 8. quod, si executor de se erat determinatus ad damnificationem, tunc suasor ad nihil temetur. Ratio, quia, ubi intercesserit tantum inuria, sed sine damno, nulla datur obligatio restitutionis, ut bene advertit doctus *P. Holzm.* n. 436. cum *P. Elbel* ex *S. Thom. Opusc.* 73. c. 20. qui docet: « Si alii quis passus sit injuriam, et non damnum, illi non est facienda

» de jure restitutio realis, sed tantummodo secundum genus » injuriæ facienda est emendatio per similem satisfactionem. » Secus autem (rectè ait *Viva*) si executor etiam à consilio motus fuerit, quia tunc verè est efficax concausa damni.

362.—Quær. IV. Utrum in dubio, an tuum consilium, sive mandatum, consensus, recursus, palpatio, taciturnitas, etc. fuerit causa damni, aut mortis alterius, tenearis ad restitutionem? Prima sententia valde probabilis affirmat, eamque tenent *Habert* t. 4. c. 4. §. 2. q. 4. *Lugo* D. 19. n. 21. *Sanch. de Matrim.* l. 2. D. 41. n. 17. et *Dec.* l. 1. v. 10. n. 44. cum *Cova.* *Ang.* *Boss.* *Felin.* etc. *Croix* l. 3. p. 2. n. 574. *Ronc. de Rest.* c. 4. qu. 1. R. 3. et valde adhæret *Less.* l. 2. c. 27. n. 13. licet prius in c. 13. n. 38. expressè contrarium tenerit. Ratio 1. quia in tali dubio possidet delictum pravi consili, cum enim consilium erat de se aptum ad damnum suadendum, in dubio præsumitur ipsum fuisse causa damni; prout si quis infligat alteri vulnus, aptum de se ad occidendum, si alter postea decedit, præsumitur ex illo vulnera decessisse; unde consulens homicidium, ad se liberandum probare deberet, ex alia causa mortem, aut aliud damnum provenisse. Ratio 2. quia pro eo stat possessio, pro quo stat præsumptio; non præsumuntur autem executor damnum intulisse sine consilio, quia nemo præsumitur malus; saltem non præsumuntur determinatus ad damnum inferendum, ergo possessio stat pro obligatione consulens, et hoc casu ruit possessio quam ipse habet super bonis suis. Excipiunt tamen *Sanch.* et *Ronc.* nisi adsint aliæ conjecturæ quæ contrarium suadeant, quia (ut ait *Sanch.* in *Dec.* d. n. 44.) homicida erat acer inimicus occisi, vel necem jam minatus fuerat, et similia: Item si executor, fide dignus, affirmaret, se non esse impulsum à consilio, ut dicunt idem *Sanch.* *Habert.* et *Mazzoft.* Communè autem est inter DD. cum *Less.* l. 2. c. 27. num 13. et *Roncaglia* d. c. 4. qu. 1. in dubio, an consilium datum sit, vel an damnum sit illatum, ad nullam restitutionem consulentem teneri.

Secunda verò sententia, satis etiam probabilis, negat in tali dubio obligationem esse restitutionis; ita cum *Bus.* *Less.* l. 2. c. 13. n. 38. cum *P. Nav.* et *Sylvest.* qui vocat communem, *Salm. de Rest.* c. 1. n. 113. cum *Henrig. Dic.* et *Reb.* item *Met. apud Sanch.* l. cit. et probabilem putat *Elbel de Rest.* n. 146. cum *Sayr.* *Dian.* et alii pluribus. Et hanc videtur tenere *D. Thom.* 2. 2. q. 62. art. 7. ubi docet: « In aliis autem casibus enumeratis non » semper obligatur aliquis ad restituendum; non enim semper » consilium, vel adulatio, vel aliquid hujusmodi, est efficax causa » rapinae. Unde tunc solum tenetur consiliator, aut palpo... ad » restitutionem, quando probabilitè aestimari potest, quod ex » hujusmodi causis fuerit injusta acceptio subsecuta. » Ergo, juxta *D. Thomam*, probari debet consilium certò fuisse causam damni; verbum enim illud *probabiliter* (si sit ex una parte) significat persuasionem moraliter certam, quod consulens fuerit causa damni, ut bene explicat Doctus *P. Concinat.* t. 7. de *Just.*

Diss. 2. c. 9. §. 1. n. 14. dicens : « Per tò probabiliter S. Doctor » intelligit moralem persuasionem, et certitudinem. » Ratio hujus sententiae est illa regula generalis, quod nemo obligatur ad restitutionem, nisi omnino de tali obligatione constet, nempe quod ipse fuerit vera causa damni. Ad 1. autem rationem, quod præsumatur influxus, quando consilium de se aptum est influere, respondetur ex D. Thom. loc. sup. cit. quod ad obligationem restitutionis non sufficit, consilium de se aptum esse ad influendum, sed insuper requiritur, ut revera influat: cum autem ex D. Thoma consilium non semper sit causa damni : « Non enim semper » (verba S. Doctoris) consilium, vel adulatio est efficax causa » rapinæ, » influxus non præsumitur, nisi probetur. Dispar autem est ratio vulneris adducta, quia vulnus lethale de se necessariò est causa mortis, non ita consilium. Ad 2. rationem, scilicet quod delictum executoris non præsumitur, respondetur, quod regula haec currit pro eo, qui omnino innocens est, non autem pro eo, qui jam delinqüentem se prodidit; cum enim ipse omnino voluntarie crimen patraverit, vel præsumitur ipse ex sua mala voluntate id fecisse, vel saltem de hoc positive est dubitandum, et in dubio suis bonis non est alter expoliandus. P. Concina loc. cit. addit tertiam sententiam, dicens, quod in tali dubio consiliator teneatur restituere tantum pro rata dubii. Sed huic obstat, quod vel certo possidet consilium; et tunc ille tenetur ad totum damnum; vel non certo possidet consilium; et tunc ad nihil tenetur, quia melior est conditio possidentis bona sua; quod in materia justitiae certum esse omnes docent, ut vidimus n. 547. Dicit autem Sanch. Dec. I. c. n. 44. quod in dubio, an consilium fuerit causa occisionis, consilens habendus est irregularis, quia, cum homicidium sit certum, quisque in dubio, an sit ad illud cooperatus, censendus est irregularis, ex c. Ad audienciam, et c. Significasti, de Homio. Sed vide de hoc dicenda in Tom. VII. l. 7. n. 371. Certum autem mihi est, quod, si tu pravo consilio revera movisti aliquem ad damnum inferendum; teneris ad restitutionem, etiamsi certè alter non defuisse, qui idem illi persuasisset. Et ita P. Concina l. c. §. 1. q. 1. cum communī et Sporer n. 7. cum aliis.

563. — Quær. V. Quid, si alter jam sit determinatus ad damnum, v. gr. ad occidendum, et tu suadeas tantum modum, nempe, ut occidat veneno, non gladio; in illo, non in alio loco, vel tempore? Adest duplex sententia probabilis. Prima dicit, te teneri ad restitutionem, quia suadendo modum concurris ad substantiam damni; suadendo vero, ut damnum citius inferatur, totius es causa damni, cum alter per illud tempus potuisset animum mutare. Ita Cajet 1. 2. q. 62. a. 7. Viva de Restit. q. 3. a. 3. n. 5. cum Mol. Reb. etc. Secunda sententia te absolutè excusat à restituione, modo certum sit, alterum suum pravum animum non maturatum. Ita Lugo D. 19. n. 9 et 15. Layman l. 3. tr. 2. c. 5. n. 5. Lessius l. 2. c. 13. n. 6. Sporer c. 3. n. 27. Holzmann de Restit. c. 3. n. 437. et probabilem putant Salman-

tic. c. 1. n. 111. cum S. Anton. Prado. Sylo. Navarr. etc. Ratio, quia consulens tunc nou est causa efficax mali quoad substantiam damni; et haec est mihi probabilior. Nec valet dicere, hypothesim illam suppositam, quod alter certè damnum sit illatus sine consilio, semper esse incertam, cum animus humanus semper sit mutabilis. Nam respondetur 1. quod in tali dubio influxus consulentis ad damnum secutum non est certus, juxta id, quod mox supra diximus num. 462. Resp. 2. (quod magis urget) possessionem hic stare pro determinatione prava voluntatis executoris. Et sic pariter Holz. l. c. et Laym. ibid. cum Adrian. S. Ant. Sylo. Palud. Mol. Navarr. Less. contra Vasq. probabilissime excusat à restituione eum, qui materialiter cooperatur ad damnum domini, quando scilicet alter, sine sua cooperatione, adhuc certè damnum intulisset, v. gr. si quis teneat scalam ei, qui etiam ascenderet sine suo auxilio.

564. — Quær. VI. An teneatur ad restitutionem suadens damnum ex ignorantia, sed cum culpa gravi? Respond. cum Viva d. Art. 3. n. 7. ex Laym. Holz. c. 2. n. 432. Less. c. 7. n. 34. distinguendo: Si consilium dans, ex suo statu, v. gr. Advocati, aut Confessarii existimat peritus, tenetur: quia tunc vere decipit. Contra tamen, si noscatur ut rudis: quia tunc damni illatio magis imputatur ei, qui imprudenter sequitur ejus consilium, nisi cum consilio adfuerit etiam dolus, sive intentio damificandi. Hoc tamen procedit, quando agitur de damno solius petentis consilium: nam secus dicendum, si agatur de damno tertii. Notandum autem hic, quod dans consilium noxiū tenetur damnum postea facere quantum potest, ne accidat damnum, etsi inculpabiliter egerit. Eodem modo, qui sine culpa gravi ignem accederit in domo aliena, tenetur ex justitia impeditre, si potest sine magno incommmodo, ne ex sua actione alter laedatur. Ita Viva cum Sanch. et Less. et communi d. l. 9.

563. — Quær. VII. an parato inferre majus damnum possit suaderi minus, adversus eamdem personam, v. gr. volenti occidere aliquem, suaderi, ut solùm percutiat? Affirmat cum Viva d. l. n. 10. Sanch. Bonac. Busemb. hic n. 11. et communiori. Dixi adversus eamdem personam, quia adversus aliam in particulari nequit suaderi damnum quantumcumque minus. Ita Viva, cum communi apud Bon. d. n. 10. in fin. Addit Viva, quod solùm in genere potest suaderi illi, ut potius minus malum faciat; vel etiam suaderi, minus malum esse furari à Petro divite, quam à Paulo paupere. Imò concedit, posse dici illi, qui vult furari à Titio, ut suretur ab alio in genere; quia sic avertitur ab illo furto, et nulli è converso in particulari fit injury. Sed huic ego non acquiesco cum Sporer c. 3. n. 27. quia sic jam suadetur damnum alterius. Concedit idem Viva super Propos. 36. Innoc XI, volenti furari à Petro aliquid, ob quod ille in extremam redigeretur paupertatem, posse suaderi, ut subripiat aliquantulum à Paulo dilissimo, qui aliter in hoc esset irrationaliter invitatus.

566. — 3. Tenetur item, qui suo consensu, calculo, vel suf-

296 LIB. III. TRACT. V. DE SEPTIMO PRÆC. DECAL. CAP. II.
» fragio est causa efficax damni. *Less.* d. 3. n. 23. *Filliuc.* c. 32
» num 1. *

Ideoque ultimi, qui iniquum dant suffragium, peccant, sed non tenentur ad restitutionem, cum non sint causa damni, nisi ex condicto egerint.

Sed quæritur, utrum, si quis dubitat, an suum suffragium fuerit ex prioribus et necessariis ad damnum alicui inferendum, teneatur ad restitutionem? Adest triplex sententia. *Prima* sententia dicit eum ad nihil teneri, et hanc tuentur *Reb.* *Hen.* *Gran.* *Dian.* et alii apud *Lugo de Just.* D. 29. n. 20. et *Sporer de Rest.* c. 3. n. 34. vocat non improbatibilem. Ratio, quia in dubio melior est conditio possidentis exemptionem ab obligatione restitutionis. *Secunda* sententia, quam tenent *Salm. de Restit.* c. 1. n. 123. cum *Bonac.* *Dicast.* etc. dicit, omnes teneri ad restitutionem in solidum, quia omnes isti fuerunt concausæ totius damni; alias, si primi tantum tenerentur, cum primi sint ignoti, nemo teneretur, et a nullo resarciretum damnum; sed huic responderetur, quod per accidens se haberet. *Tertia* tamen vera sententia docet singulos teneri pro rata ad totum damnum reparandum. Ratio, cur non teneantur in solidum ad totum damnum, est quia hic dubium intervenit, an quisque illorum fuerit, vel non, causa damni: Et in tali dubio nemo tenetur ad restitutionem certam. Ratio autem, quod singuli teneantur pro rata, est, quia quisque saltem suo suffragio deterioravit jus, quod damnificatus habebat ad exigendam restitutionem damni ab aliis suffragiis præbentibus. Ita *Lugo* D. 19. n. 22. *Sporer* l. c. n. 35. *Mol.* D. 736. n. 6. Notandum autem hic cum *P. Concina* c. 9. §. 2. n. 27. quod, si ille, qui debet ferre ultimo loco suffragium, prævideat, alios se revocaturos, tunc tenetur ad restitutionem damni, si ferre suffragium negligat. In dubio autem dicit hic Auctor non præsumi alios non mutaturos consilium; Consentio, si alii inculpabiliter erraverint; secus, si culpabiliter, quia tunc possidet prava eorum voluntas.

567. — « 4. Item palpo, aut qui laude, adulatione, vel exprobatione ignaviae, aliterve alium ad damnum inferendum excitat, animat. *Lessius.* *Filliuc.* l. c. * (*Dummodo judicet, sic ad damnum influere, licet non intendat.* *Salm. de Rest.* c. 1. n. 128.) *

568. — « 5. Item, qui inferenti damnum præbet recursum, illum receptat, illius furtæ, aut instrumenta occultat, vel ea emendo rapinas foveat, etc. *ibidem.* Hi enim omnes, uti et is, cui res furtivæ traditæ sunt in custodiam, tenentur (non manifestato fure) restituere domino. Et sic peccare eos, qui à sartoribus emunt fragmenta panni, seu vestium, docet *Villal.* apud *Dian.* p. 4. tr. l. 4. R. 176. Licet *ib.* *Sanch.* excusat eos, qui ista emunt à sartoribus magistris, eo quod his plerumque detrahatur plus à justa mercede, quam mereantur ista fragmenta, ideoque licite ea retineant. * (*Huic doctrinæ non acquiesco, quia potius censeo plerumque oppositum accidere.*

DE RESTITUTIONE. DUBIUM II.

297

» Communiter tamen, nisi contraria indicia urgeant, sartor non præsumitur fraudasse.) * Neque hinc à peccato excusari caupones, qui à filiis familiæ acceptant pecunias, alias res patribus surreptas, notat *Laym.* lib. 3. t. 2. cap. 5. *Bon.* etc. Qui vero, post delictum, ipsum reum juvat ad fugiendum (non concurrendo ad delictum), non tenetur restituere, modò non det illi spem refugii impostorum: tum, quia non est causa damni: tum, quia reo licet fugere, ut infra dicetur l. 4. c. 3. » d. 7. »

Receptans igitur tenetur ad restitutionem, quando receptatio est causa furti. Sic tenetur ad damna domini, non impedites famulos damnificantes in confidentiam ipsorum. Ita *Salm. de Rest.* c. 1. n. 125. et alii communiter. Non tenetur autem, qui post furtum juvat furem ad fugiendum, modò non influat in damna futura, ut bene notat *Busemb.* hic in fine, et consentit *P. Concina* p. 137. n. 30. Nec tenetur, qui receptat furtæ, vel furem, non quæ furem, sed quæ amicum, cognatum: vel ratione officii, uti stabularius, etsi recipiat furem ante delictum. Ita *Conc. l. c. Salm. d. n. 125. circa finem ex communi.* Hoc tamen intelligendum, modò, ut diximus, non influat in furtæ futura, ut bene advertit *Croix* n. 37.

569. — Utrum autem emptor rei furtivæ possit illam furi restituere ad recuperandum pretium? *Prima* sententia tenet, quod possit, quia in hoc non infert domino damnum, cum reponat rem in eundem statum, in quo erat. Ita *S. Anton.* p. 2. c. 5. §. 2. *Lug. de Just.* D. 17. n. 29. cum *Nao.* *Sylo.* *Ang.* *Mald.* et alii (ut asserit) recentioribus communiter: ita etiam *Less.* l. 2. c. 14. n. 14. *Holzm.* c. 3. n. 450. *Salm. de Rest.* c. 1. n. 83. cum *Prado.* *Rebell.* *Ban.* *Elb. de Rest.* n. 38. cum alii, satis comm. *Secunda* autem sententia, quam tenent *Caj.* 2. 2. q. 62 a. 6. *Conc. tom.* 7. p. 112. et *Croix* l. 3. p. 2. n. 100. cum *Mol.* *Laym.* et alii, dicit teneri emptorem rem domino restituere, quia res, erepta è manu furis, jam adepta est meliorem statum; et ideo, si furi eam redderet, illam in deteriorem statum dejiceret, et sic injuriam domino irrogaret; nemini enim licet vestem alterius in ignem injicere, ut suam salvet. Haec sententia est quidem multum probabilis, sed non minus probabilis, et fortè probabilius est prima, et valde me urgent hæ duæ rationes, quas subdo: Prima, quia non teneris rem domino servare cum tuo damno, et ideo potes permittere, ut fur rem illam recipiat, ne pretium tuum amittas; prout, si rem alienam, in via inventam, abstulisti, et postea scias damnum te passurum, si eam retineas, bene potes illam in eodem loco reponere, et permettere, ut alter auferat, licet, id faciendo, in deteriorem statum rem immittas; tunc enim acceptio furis evenit ex sua malitia, et tua cooperatio est tantum permissa detrimenti alieni, quod tu evitare non teneris cum proprio damno. Secunda ratio, quia, cum quisque jus habeat ad sua bona recuperanda, nemini interdicitur actio illa, quæ per se est necessaria, et directa ad suum

15.

dannum reparandum, licet indirecte, et per accidens damnum alteri eveniat: quemadmodum si quis non possit vitare mortem ab hoste insecente, nisi equo conculcando puerum baptizatum, licet quidem currit, etiamsi mors pueri sequatur, ut communiter docent DD. cum Less. l. 2. c. 9. n. 58. Cordub. et Caj. item Busemb. de V. Præc. l. 3. n. 393. infr. n. 5. cum Lugo, et Escob. Salm. de Homic. c. 1. n. 34. ac de Rest. c. 1. n. 64. cum Sanch. Dic. Prado, Tann. Villal. etc. Ita in casu nostro, in quo emptor habet jus ad rescindendum contractum, ut suum pretium recuperet; et quoniam illum non potest rescindere, nisi rem furi restituat, per se necesse est ei rem reddere furi ad suum recuperandum; atque ideo tunc licet reddit, esto rem in detinorem statum injiciat, quia rescissio contractus est ipsi directe licita, ac necessaria; et damnum domino per accidens infertur. Dices: Ergo juxta sententiam hanc, casu quo sur minetur rem tuam auferre, nisi accipias, et tradas ei alienam, poteris hanc surripere, ne tuam amittas? Respondet: Hoc facere non licet, quia non habeo jus inferendi alteri damnum, ut bona mea servem, et ideo, si id faciam, illicitam ac injustam actionem facio; sed ad rescindendam emptionem illam certum jus habeo, et eam rescindendo licitam actionem facio; unde, si ex ipso damnum proximo evenit, per accidens evenit; illudque licet præter intentionem meam permitto, ut me servem indemnum; prout licet permitto mortem pueri, juxtamox dicta, ut consulam vitæ meæ, quia jus habeo ad eam servandam. Tandem distinguere oportet terminos, qui ab Adversariis confunduntur: Aliud enim est rem alterius auferre, aliud eam non servare: Aliud, damnum alteri inferre, aliud, damnum alterius permittere. Advertendum tamen, hanc sententiam tunc tantum posse habere locum, quando emptori nulla alia suppetit via recuperandi suum pretium, quam restituendo rem latroni.

370. — Majus autem dubium urget, an possit rem furi restituere emptor maleæ fidei? Negant hoc communius DD. cum Less. Mol. et aliis apud Bus. Dub. V. n. 600. et Salm. l. c. n. 87. cum aliis. Sed adhuc affirmat Holz. c. 3. num. 455. Elbel l. c. n. 39. et Tol. Dian. Prado, Sylo. Ang. ap. Salm. d. n. 87. item Alensis, Gabriel ap. Lugo l. c. n. 37. Et hanc sententiam vocant non improbatum Less. l. c. n. 21. ac Malder. Et quidem non immixtum Busemb. putat absolute probabilem, imò Lugo dicit forte probabilem. Ratio, quia, licet iste peccaverit, rem mala fide emendo, tamen post emptionem habet jus æque ac emptor bona fidei ad contractum rescindendum, rem furi reddendo, ut supra probatum est. Nec obstat dicere (ut ait idem Lugo), quod hic interveniat injusta acceptio emptoris; nam ipsa, postquam retractatur, non est de facto causa, quod dominus rem suam amittat; revera enim (ut diximus n. 551.) ad obligationem restitutionis requiritur, ut actio acceptoris non solùm sit injusta, sed etiam, ut realiter influat in damnum alterius; in hoc autem casu acceptio emptoris, licet fuerit domino injuriosa, nullum tamen

damnum ipsi intulit, cum damnum jam illatum exiterat per acceptiōē furis, ut dictum est n. præced.

371. — « 6. Item participans de præda, aut quoquo modo cooperans: ut agens excubias, applicans scalas, parans instrumenta, conficiens litteras, etc. in bello iniquo tormenta advehens; excusantur tamen (modo actio per se non sit mala) qui ea non sponte, sed justo metu coacti faciunt, v. gr. cum rustici, furto à solis militibus facto, coguntur eorum prædas avehere, vel pecora abigere Less. l. 5. n. 19. »

Participantes duplenter intelligi possunt, nempe in re furata, et in actione furti. Participantes in re furata tenentur quidem restituere, quantum de illa ad ipsos pervenit. Quoad participantes verò in actione furti, videndum, an ipsi concurrent ad lotum damnum vel ad partem, juxta dicenda n. 579. Sed questio est, si participatio sit in actione furti, an excusat à culpa et à restitutione ii, qui cooperantur aliquo modo ad illationem damni, ob metum gravis detrimenti? Prima sententia, inter recentiores communissima, quam tenent Salm. tr. 13. de Rest. cap. I. n. 127 et 129. Sporer de 7. Præc. c. 3. n. 41. et Holz. de Rest. c. 3. num. 443. Viva eod. tit. q. 3. art. 4. num. 10. cum Less. lib. 2. cap. 13. n. 29 et 30. Bon. de Rest. D. 1. q. 2. p. 11. n. 8. distinguit: Si actiones cooperantis remotè concurrent ad furtum, ut esset scalam tenere furi ascendentem, tradere ipsi claves, sive instrumenta ad reserandam arcam, deferre prædam jam ablatam, et similia; tunc cooperans, ob metum mortis, vel alterius gravis mali, excusat tam à restitutione quam à culpa; quia istae sunt actiones per se indifferentes, neque lèdent dominum, nisi ex malitia furis. Secus, si actiones sint proximè influentes in furtum, ut fores effringere, incendere domum, claves falsas confidere, res furatas per fenestram ejicere, pecora è stabulo abjicere, et similia; tunc cooperans non excusat, neque à culpa, neque à restitutione. Ratio, ut dicunt, quia actiones hæ, utpote intrinsecè malæ, non possunt ob quemcumque metum excusari. Ita AA. citati; imò Salm. tract. 21. c. 8. n. 75. se revocantes, dicunt, etiam actiones prioris generis, primo loco relatas, pariter esse intrinsecè malas. Ratio, ut aiunt, quia istae actiones proximè influunt in peccatum injustitiae, quod fur committere intendit; et ideo evadunt intrinsecè malæ, ac formaliter injustæ, etiamsi ponantur ad mortem evitandam. Et quamvis ob tantum periculum licitum sit tibi surripere vel destruere bona aliena, quia in eo casu dominus esset irrationabiliter invitatus, si nollet consentire, ut tu, in necessitate extrema constitutus, sua bona acciperes, vel perderes ad servandam vitam; non tamen potes, ob quemcumque metum, proximè cooperari injustæ actioni furis; quia tunc formaliter concurreres ad peccatum ipsius, et justitiam lèderes; ideoque, si id agis, peccas, et ad restitutionem teneris. Tantum te excusat Viva et Ronc. de Rest. cap. 3. q. 9. si malum, quod tibi imminet, sit magnum; et incommodum, quod dominus est passurus, sit leve: vel damnum, adhuc te non adjuvante, pariter

inferretur; cui quoque consentit Laym. l. 3. tr. 2. c. 5. n. 5. cum S. Anton. Palud. Mol. P. Nas. Adrian. et Syloest. juxta dicta n. 563.

Secunda verò sententia, quam tenent Busemb. (Vide lib. 2. n. 68.) Sanch. Dec. lib. 1. cap. 7. n. 30. et Less. lib. 2. c. 16. n. 59. censet, ejusmodi participantes non peccare, si ob metum magni documenti præfatas actiones præstant. In hoc dubio, ut meum judicium proferam, illud Sapientibus submittens tanquam minus sapiens, nemine me præcedente, sic dico: Peccatum hoc cooperantis considerari potest, vel respectu domini damnum passuri, vel respectu furis damnum inferentis. Respectu domini dico, quòd, si tu solum times damnum facultatum, non poteris sine peccato concurrere ad damnum alterius, ut in propriis bonis te serves indemnum; nisi id facias animo compensandi, ut aint Bonac. Viva, et Less. cum Nas. ll. supra citatis. Si autem times malum superioris ordinis, quām bonorum, nempe mortem, aut mutilationem membra, vel gravem infamiam; tunc poteris sine peccato, si præter tuam intentionem facias, cooperari ad damnum alterius, ut dicit etiam Tournely tom. 3. p. 336. v. Quinta; quia tunc dominus tenetur consentire, ut adhuc cum jactura suorum bonorum tu vita aut honori tuo consulas, alias esset irrationaliter invitus. Respectu verò ad peccatum furis, secundam sententiam probabiliorem censeo. Ratio, quia omnes præfatae actiones, tam primi, quām secundi generis, sunt revera indifferentes, cūn juxta finem, quo fiunt, vel licitae, vel illicitae esse possint. Si enim tu prætas illas cum pravo fine nocendi domino, certè erunt tibi illicitae: si verò prætas, ad damnum tuum in vita vel honore præcavendum, tunc licitae tibi erunt; et quòd fur illis abutatur ad suam pravam voluntatem exequendam, hoc per accidens se habet, tuque solum materialiter tunc cooperaris ad peccatum illius, quod ex justa causa licite permittis. Nec verum est, quòd formaliter tunc concurris ad peccatum furis; nam hoc esset, si positivè tu influeres in ejus malam voluntatem; quando autem tantum actiones illas prætas, quibus fur postea abutetur ad damnum inferendum, non erit quidem causa damni actio tua, sed sola malitia furis, juxta ea, quæ fusiùs diximus de Carit. l. 2. n. 63. vers. Ad distinguendum. Et quòd actiones illæ non sint formaliter influentes in peccatum furis, nec intrinsecè malæ, ut Aversarii autuant, mihi videtur indubitate; nam alias, si fur te cogeret ad arcam tuam confringendam, ut tradas ei pecuniam ibi contentam, non posses sine peccato hoc facere, quia formaliter cooperareris ad illius peccatum. Sed hoc quis sanæ mentis asserere audebit? Expressè autem favet mihi doctrina P. Molinæ, qui tom. 1. D. 105. Concl. 5. sic docet: « (Mortis metu, vel mutilationis membra, fas est ejusmodi captivis, nocumentum inferre Christianis in bonis externis ad Infidelium imperium, ea destruendo, capiendo, etc. Quoniam in eo eventu sunt in extrema necessitate eorum bonorum, ad vitam conservandam. Ergo, quantum fas est cuique in extrema necessitate sumere de

bonis aliorum ad conservandam propriam vitam, tantum damnum fas erit ejusmodi captivis inferre bonis aliorum, ad vitam tuendam.) » Hæc Molina. Idem mecum tuetur Continuator Tourn. t. 1. p. 303. in fine, ubi sic loquitur: « (non enim teneor grave subire detrimentum, ut alterius peccatum avertam; ipse sane (nempe fur) malitiam suam sibi imputet; hæc mihi perperam imputaretur, cūm id unum intendam, ut rebus meis consulam, easque à damno liberem.) » Idque expresse confirmatur à S. Th. qui ait: « Licet ei, qui incidit in latrones, manifestare bona, quæ » habet, quæ latrones peccant diripiendi, ad hoc, quid non » occidatur, exemplo decem virorum, qui dixerunt ad Ismaël: » Noli occidere nos, quia thesauros habemus in agro. » Jer. 41. S. Thom. 2. 2. quæst. 78. art. 4. Corp. in fine.

Majus dubium est, an talis cooperans teneatur ad restitucionem? Affirmant omnes AA. pro prima sententia citati, ut supra diximus: sed, spectata ratione intrinseca, cum P. Milante mihi probabilius videtur, eum neque peccare, neque ad restitucionem teneri. Hæc quæstio pendere videtur ab alia, relata num. 520 Qu. V. scilicet, an surripiens bona alterius in extrema necessitate, illa cessante, teneatur ad restitucionem? Ibi diximus, veram sententiam esse, quòd tenetur, si spe non fuerit pauper; secus, si pauper fuerit, re, et spe. Atque sic videtur dicendum in præsenti casu, nempe, quòd participans, si metu mortis, vel gravis infamiae ad alienum damnum concurrat, tunc tantum eximatur à restituzione, quando tempore cooperationis erat absolute pauper, non solum re, sed etiam spe. Sed hic sentio, eadem, ut supra, distinctione utens, quòd, si participans adjuvat furem ad inferendum damnum ob metum similis gravis damni in bonis propriis, eo casu teneatur ad restitucionem; quia nemo potest ad damnum alterius cooperari, ut proprium damnum bonorum evitet. Secus puto, si is furem adjuvaret coactus metu mortis, vel gravis infamiae: ratio, quia tunc iste non tenetur ad restitucionem, neque ex re accepta, neque ex iusta acceptione. Non ex re accepta, quia in nihilo factus est ditor; non ex iusta acceptione, quia non peccavit, ut jam probavimus. Sed dices, cur ille, qui in extrema necessitate uititur re aliena, teneatur restituere, quando non est absolutè pauper? Respondeo: is ideo tenetur, quia, cūm possit ex proprio sibi subvenire, accipiendo aliena, quando non potest accipere proprium, quod alibi habet, tunc evadit ditor; et propterea tenetur. Sed in casu nostro cooperans in nihilo fit ditor; et ideo nihil tenetur restituere; nec alias obligatur offerre et substituere bona propria ad damnum alterius reparandum. Mihi consentit doctus P. M. Milante in prop. 15 Innoc. XI. ubi ait, quòd is, qui præstat hujusmodi actiones adjuvantes furem, non peccet, nec teneatur ad restitucionem, sic enim scribit: « Ideoque iis innoxie cooperatur, qui » cumque ex metu cadente in virum constantem ad ea concurrit. » Ut quid aliena rapere malum est, et quidem ab intrinseco? » Procul dubio ex eo solum, quia invitus patitur malum; at in

» casu præfato dominus invitus non foret circa malum, quod
» pateretur, ablatae nimurum rei : sic præsumendum est, cùm
» ille non possit præsumi invitus in casu, quo cooperanti in fur-
» tum tam grave damnum immineret; nemo quippe potest post-
» ponere vitam proximi temporali bono, ut est omnium sensus,
» et naturæ dictamen. » Hinc asserit, hunc cooperantem bene
excusari non tam à culpa, quām à restitutione. Idem infertur ex
sententia Laymanni, qui lib. 3. tr. 1. c. 1. n. 7. cum P. Navarr.
et Med. in simili casu sic dicit: « Si quis merces alienas in mare
abiciat, ne ipsem pereat, non tenetur ad ullam restitutionem,
cum nec injuriā intulerit, nec rem alienam possideat. »

Secus autem omnino dicendum censeo, si quis cooperaretur
ad confirmandam vel augendam malam voluntatem furis, putā,
si furi terga servaret (vulgo guardasse le spalle) vel si annun-
tiaret ei horam opportunam furando, et similia ; quia sic influ-
ret in ipsam pravam voluntatem furis, eum saltem animosiorem
reddendo, et sic formaliter cooperaretur ad illius peccatum,
quod nunquam licet. Secus etiam dicendum, si quis coopera-
tiones illas præstaret occisuro, tradendo gladium, sive claves,
ad occidendum (Vide num. 697. V. Teneris), vel humeros sub-
jiciendo ad ascendendum, aut scalam deferendo, etc. Id tamen
rectè dicunt Salm. de Rest. c. 1. n. 204. cum Soto, Less. Bann.
Tap. Arag. Vill. et La Croix l. 2. n. 255. cum Sanch. et Bonac.
intelligi, si ille posset negare suam cooperationem sine periculo
mortis, aut æqualis gravis damni ; quia aliter non tenetur impedi-
re dānam alterius (etiamsi alter sit in extrema necessitate
damni patiendi) cum æquali proprio detimento. Hinc diximus
de Carit. lib. 2. cit. n. 66. quòd, si dominus vellet ascendere ad
stuprandam virginem, nullius damni metus, præterquam mortis
imminentis, posset famulum excusare in adjuvando dominum,
scalam deferendo, subjiciendo humeros etc., quia sola vita famuli
prævalet virginis honori. Miror hīc autem, cur P. Milante,
cum dixcrit loco supra cit. præfatas actiones, quoad cooperatio-
nem ad furandum, non esse intrinsecè malas, ibidem asseruerit,
easdem esse intrinsecè malas quoad cooperationem ad fornican-
dum, dum æquè in utroque casu nulla disparitas possit assign-
nari, ut rectè advertunt Salm. dict. tract. 21. cap. 8. n. 75.
Sed nos, ex propriis principiis rem assumentes, censemus patenter
probasse, quòd in neutro casu cooperationes illæ, justa et pro-
portionata causa interveniente, sunt intrinsecè malæ.

372. — Hīc obiter notandum, quòd si tu precibus vel consilio
impedias Titium, ne ipse reparat damnum Caii, peccas contra
caritatem, sicut peccaret Titius, si malitiosè permetteret dam-
num illud, non verò contra justitiam ; unde non teneris ad resti-
tutionem. Ita Croix cum Moll. Less. Lugo (contra Nao. et Me-
din.) Secus dicendum, si impedis vi, vel fraude.

373. — 7. Item tenetur causæ, quæ privativè ad damnum
alterius concurrunt; nimurum mutus, sive non clamans, cùm
potest : aut non obstans non manifestans, sed tunc tantum,

» quando tales ex aliquo pacto, vel officio, vel stipendio, etc.
» tenentur ex justitia damnum cavere. S. Th. 2. 2. q. 62. art. 7.
» Sic Princeps, Magistratus, belli Dux tenentur ad restitutionem
» damnorum, quæ a feris, latronibus, militibus, ob ipsorum
» culpabilem negligentiam, dantur. Item Consiliarii, Canonicci
» tacentes, absentantes se, non impedientes iniquam constitu-
» tionem, vel electionem. Item Tutores, Administratores bono-
» rum, etc. non impedientes dannā, Pupillis, Minoribus,
» Ecclesiis provenientia. Item Custodes montium, vinearum,
» sylvarum, agrorum, piscinarum, qui damna non impediunt,
» vel facta non manifestant. Mol. d. 116. Fill. t. 32. c. 2. qu. 12.
» vide supra l. 3. t. 3. c. 2. Peccant etiam famuli custodientes
» bona domini, et tenentur ad restitutionem, si non impedian-
» t' damna ab extraneis. Salm. de IV. Præc. n. 138, cum Lugo,
» Moll. etc. Sed omnino Vide dicta hoc lib. 3. n. 344.) * Item
» Principes, et domini territoriorum, si sciant, vias publicas
» infestari à prædonibus, et cùm possint, non impedian, tenen-
» tur mercatoribus, et ceteris viatoribus damna, quæ ab istis
» accipiunt, compensare. Dian. p. 8. t. 7. R. 38.

374. — 8. Supradicti non tenentur ad restitutionem, quando
» non fuerunt causa efficax damni ; ut v. gr. si fur homicida non
» fuerit efficaciter motus mandato, consilio alterius, sed nihil
» minus absolutè erat facturus, item si v. gr. in Capitulo alii
» ante te dederint suffragium, ita ut videoas, te nihil impetratu-
» rum, etsi neges ; tunc enim non teneris restituere, licet pec-
» ces, pro qualitate damni, addendo tuum, vel mandando, con-
» sulendo, etc. Bon. loc. cit.

375. — 9. Probabile est, non teneri supradictos, si non
» sit moraliter certum, eorum mandatum, consilium efficaciter in-
» fluxisse, quia in dubio melior est conditio possidentis præsertim
» circa materiam justitiae. Less. c. 3. p. 4. Bon. q. 2. q. 4. Dian. t. 5.
» misc. R. 64. Tan. 2. 2. d. 4. qu. 6. d. 14. * (Vide dicta supra
» n. 562.) *

376. — 10. Nec tenetur, si efficaciter tantum concurrant
» ad circumstantiam, et modum actus damnosí, v. gr. si quis
» tantum impellat alium, ut citius, vel animosius, hoc, ve-
» illo loco, vel modo noceat, vide Laym. lib. 2. s. 5. t. 2. c. 5.
» * (Vide dicta supra n. 563.) *

377. — 11. Nec tenetur, qui deliberatè volenti inferre mag-
» num damnum, suadet, ut minus eidem inferat, quia tunc
» utiliter alterius negotium gerit. Dico eidem, quia non licet
» impidiere damnum unius cum injurya alterius. (Vide dicta
» hīc n. 565.)

378. — 12. Non tenetur item (contra Naoarr. Ang. etc.)
» Confessarius, etsi ex officio Confessiones audiat, ut Paro-
» chus, etc., si ex negligentia, vel ignorantia pœnitentem non
» moneat, aut obliget ad restitutionem, quia, etsi ex officio
» teneatur bene instruere pœnitentem, ideoque peccet graviter
» omittendo, quando est necessarium, non tamen ad hoc tenetur